

Dr. Polony Gergely **Piacnyitás az energiaszektorban**

Piacnyitás: egy olyan piacon, ahol korábban egy piaci szereplő működött állami szabályozás mellett, az állam megteremti a verseny lehetőségeit, a szabályozás fokozatosan visszavonul és átengedi a terepet az új piaci szereplőknek és a versenynek.

Az energiapiacok speciális jellemzői

- Ellátásbiztonság és ár kényes politikai kérdések
- Nagy tőke- és időigényű beruházások
 - Erőművek, villany- és gázvezetékek
- Hálózat szükséges
 - Természetes monopólium (közgazdasági szempontok alapján nincs létjogosultsága párhuzamos hálózatnak)
- Villamos energia nem tárolható
 - Kereslet és kínálat állandó egyensúlyban
- Rendszerirányító szükséges

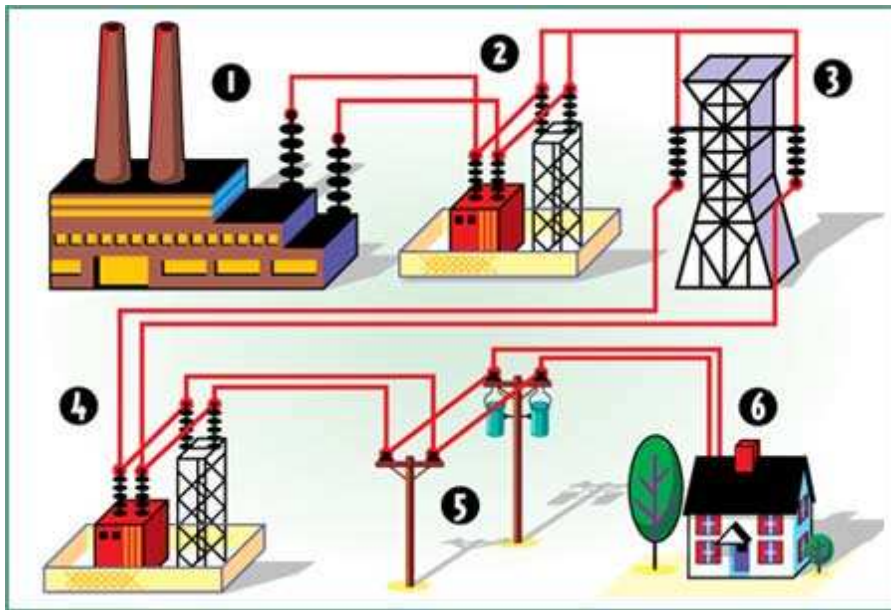
A legfontosabb az energiaszektorban az ellátásbiztonság, utána jön csak az ár. Drága energiánál csak egy rosszabb van, ha nincs energia. A modern gazdaságok működésképtelenek energia nélkül, hatalmas károkat okoz egy-egy komolyabb áramkimaradás, ugyanakkor az ár is döntő, mert jelentősen befolyásolja egy gazdaság versenyképességét, hogy milyen áron jutnak a cégek energiához. Ennek érdekében a politika mindig próbál befolyással lenni a piac működésére, országonként eltérő mértékben.

Több tíz vagy százmillió eurós beruházásokra van szükség, amelyek megtérülési ideje 20-25 év is lehet. Egy egyszerűbb erőmű megépítése 2-3 év, míg mondjuk egy atomerőműé akár 10 év is lehet.

Ahhoz, hogy a termék eljusson a fogyasztóhoz, hálózatra van szükség, amely lehet villamos áramvezeték, vagy földgáz csővezeték. Ezek a hálózatok a villamos energia és földgázszektorban is ún. természetes monopóliumot képeznek, azaz nem éri meg belőlük kettőt építeni, mert nem üzemeltethetőek hatékonyan és nem térülnek meg. Ebből kifolyólag hálózatból mindig csak egy van, amelyhez a termékkel (áram, földgáz) kereskedők a jogszabályok adta feltételek mellett – díj fejében – hozzáférhetnek. Alapvetően tehát az áram- és a földgázszolgáltatás árában két dolgot fizetünk meg: 1. A terméket; és a 2. hálózat használatát.

A villamos energia nem tárolható, tehát amit egy adott pillanatban megtermelnek, azt ugyanebben a pillanatban el is kell fogyasztani. Kényes egyensúly, amelyért a rendszerirányító felel.

Villamosenergia-ellátás a termeléstől a végfogyasztóig

Az erőművek sokfélék lehetnek: földgáz, széntüzelésű, vízi erőmű, atomerőmű, szél erőmű, geotermikus, napenergiát hasznosító. Az energiaforrás különböző, de az előállítás módja sokszor nagyon hasonló és az előállított termék teljesen homogén.

A gázmezőtől a végfogyasztóig

Alapvetően kétféle módon juthat el a fogyasztóhoz az energia: 1. végig csővezeték, gáz halmazállapotban; 2. többszöri ki-be rakodás, cseppfolyósítás-újrágázosítás útján. A végeredmény itt is ugyanaz marad.

A piacnyitás mozgatói

- Globalizáció, globális verseny
- EU nyersanyagban, energiahordozóban szegény
- EU versenyképességi hátránya: energiapiacok nem hatékony működése továbbgyűrűzik más iparágakba

Már nem csak országok, hanem földrészek versenyeznek egymásért a beruházásokért, ezért Európa nem engedhette meg magának, hogy egy nem hatékonyan működő energiaszektort működtessen. A hatékonyság javítása érdekében fokozatosan meg kell nyitni a verseny előtt, és az ebből eredő hatékonyság növekedés meg fog jelenni más iparágakban és egész Európa működésében.

A piacnyitás célja

Miért?

- - régi struktúra nem hatékony (monopólium, erőfölény)
- - verseny a hatékonysági előnyök továbbadására kényszeríti a termelőket/kereskedőket
- - árak féken tartása
- - jobb minőségű szolgáltatás

- - környezetvédelem
- - új beruházások
- - ellátásbiztonság
- - versenyképes gazdaság

Nem szabad azt gondolni, hogy a verseny minden esetben együtt jár az árak csökkenésével. A legtöbb esetben ez így van, de számos egyéb tényező alakíthatja egy termék árát, mint pl. a világgazdasági folyamatok (új lelőhelyek feltárása, háborúk, embargók stb.). Az viszont nyugodtan kijelenthető, hogy a verseny képes garantálni azt, hogy az adott gazdasági körülmények között csak a lehető legkisebb mértékben növekedjenek az árak (ha egyáltalán). Egy versenyző piacon a fogyasztói igények határozzák meg túlnyomórészt a vállalkozások üzleti magatartását, ha tehát a fogyasztóknak fontos, pl. a környezetvédelem, a termelők olyan technológiát fejlesztenek ki / alkalmaznak, amely kielégíti ezt a fogyasztói igényt.

Piacnyitás módja

- Sokszereplős „aréna” kialakítása, nemzeti monopóliumok versenyre kényszerítése
- Elkülönülő nemzeti piacok közötti akadályok lebontása
- Egységes energiapiac kialakítása
- Piaci koncentráció csökkentése
- Versengő és monopol tevékenységek tulajdonosi szétválasztása
- EU-s szintű szabályozó szerv
- Hatékony versenyfelügyelet

Az EU célul tűzte ki, hogy ahogy az a legtöbb termék és szolgáltatás esetében már megvalósult, az energiapiacokon is egy közös európai piac jöjjön létre. Ehhez le kell bontani a fennálló jogi és infrastrukturális akadályokat és az elkülönült nemzeti piacokat össze kell kapcsolni. Az egyik legfontosabb (és ennek megfelelően a legvitatottabb) kérdés az ún. tulajdonosi leválasztás kérdésköre. A GVH és általában a versenyhivatalok álláspontja szerint a hálózatos (átviteli hálózat) és kereskedelmi (termelés, kereskedelem) tevékenységek tulajdonosi szétválasztása elengedhetetlen egy versenypiac működéséhez. Ez azt jelenti, hogy a természetes monopol tevékenység nem lehet egy olyan szereplő kezében, aki kereskedelmi tevékenységekben is érdekelt és fordítva.

Egy életszerű példával illusztrálva: Szarumán vasutat épít Vasudvardból a közeli Öregerdőbe, hogy fát szállítson az Ork hadsereg építéséhez. Szarumán keményen kiszámláz mindent Szauroznak, ezért Szauron azt szeretné, hogy verseny legyen a vasútvonalon, neki se végtelenek a forrásai. Szarumán rendelkezik a vasútvonallal, de van egy teherfuvarozási cége is, MágusTrans, amely a szállításban érdekelt. Szarumán nem örül, ha a hobbitok, vagy a tündék (mit sem sejtve a fák valódi rendeltetéséről) beszállnak a fuvarozási üzletbe és alákínálnak az ő ajánlatának. Ezért Szarumán úgy dönt, hogy mindent megtesz annak érdekében, hogy a versenytársai ne jussanak hozzá a sínekhez (pl. túl magas összeget kér a hozzáféréstől), hiszen azok nélkül nem tudnak vele versenyezni. A kis hobbitok és a tündék kiszorulnak a piacról, Szauron pedig pokoli összegeket fizet ki. Szauron erre nagyon begorombul, ráküldi Szarumánra Középfölde Versenyhatóságát, ami erőfölénnyel való visszaélést állapít meg, eltiltja az ilyen magatartástól Szarumánt és meg is bírságolja. Szauron pedig, hogy elejét vegye az ilyen jogsértéseknek és végre jó áron szállítsák neki a fát a versengő társaságok, úgy dönt, hogy egy minden piaci szereplőtől független társaságba szervezi a vasútpálya üzemeltetését és még hatósági árat is bevezet, ami minden fuvarozó

cégek ugyanannyi. Beindult a verseny, Szauron, a fogyasztó jól járt, hiszen olcsóbban / jobb minőségben jutott a szolgáltatáshoz, az új fuvarozók is jól jártak (rövid távon), hiszen a piacon tudtak maradni, azonban kár szépíteni, a kis hobbitok és tündék szó szerint maguk alatt vágják a fát, hiszen az Ork hadsereg csak épült és épült.... A folytatás már egy másik történet, az versenyjogilag nem értékelhető. (Remélhetőleg nem nagyon nyúltam mellé a szereplőkkel.)

Hol tart az EU?

- Nem sikertörténet
- Nincs egységes energiapolitika
 - Sem kifelé, sem befelé
- Továbbra is nemzeti piacok, politikai kérdés
- Nemzeti piacokon magas koncentráció
- Versengő és monopol tevékenységek sok helyen egy kézben
- Heves vita, szabályozás készülőben, kimenetele megjósolhatatlan

Talán a legfontosabb a közös energiapolitika lenne 3. országok irányába, ugyanis így tudná érvényesíteni Európa azt az erőt, amit képvisel. Jelenleg a tagországok egyenként tárgyalnak, pl. Oroszországgal, ami egyrészt lehetőséget ad Oroszországnak, hogy kijátssza egymás ellen az egyes országokat, másrészt a tárgyalási pozíciók között hatalmas a különbség.

Hol tart Magyarország?

- Nem sikertörténet
- Magas fokú koncentrálttság
- Importfüggőség
- Kevés versenyképes árú kínálat
- Versengő és monopol tevékenységek egy kézben
- Jelentős politikai befolyásolás
- Kevés új beruházás
- Háztartási-, kislevegyszatók ellátásáért egyelőre nem folyik verseny
- Nagyfogyasztókért folytatott verseny is döcögős

De ha egyszer a kislevegyszatókhoz is eljut a verseny...

Ha egyszer tényleg beindul a verseny a kislevegyszatókért is, képzeljük el egy olyan világot (5-10 év), ahol a háztartásunk kommunikál a villamosenergia-rendszerrel, be tudjuk állítani a háztartási gépeinket, hogy milyen ár mellett kapcsoljanak be, illetve ki, a kereskedők különböző csomagajánlatokat alakítanak ki, attól függően, hogy mikor fogyasztunk villamos energiát, stb.. Rengeteg lehetőség rejlik ebben a piacon is, csak nem olyan dinamikus, mint, pl. a távközlés. Kiseb az innováció lehetősége, hosszabb ideig tart a bevezetése és vannak bizonyos fizikai korlátok, amik egyelőre nem áttörhetőek (pl. a villamos energia tárolása).

...remélhetőleg több lesz az elégedett fogyasztó.